

**Andrea RICCARDI. *Alles kan veranderen.*
Kijken met hoop naar de wereld van morgen.
*Gesprekken met Massimo Naro. 2018***

Ik heb met groeiende interesse het boek gelezen. Het is geen gewoon interviewboek. Misschien zelfs geen interviewboek. De ondertitel geeft het al aan: het zijn gesprekken. Uitwisseling van visies over de grote uitdagingen van de wereld en de samenleving vandaag. Het is strikt genomen ook geen boek over Sant'Egidio. Als een soort terugkijk na 50 jaar. Wat in het boek centraal staat zijn juist die grote uitdagingen: hier bij ons maar ook elders en wereldwijd.

Het gaat over de grote vragen die onontwikkbaar zijn, zowel in de Kerk als in het maatschappelijk debat. Wat betekent het christen te zijn in deze samenleving en wat heeft de Kerk te betekenen in een seculiere context. Het gaat over armoede, of beter over de armen. Ze nemen in het boek een heel belangrijke plaats in. Het gaat over jongeren en ouderen, over uitsluiting en geweld, over recht en gerechtigheid, over ontmoeting en dialoog. Over klerikalisme en ware laïciteit. Het gaat over oecumene en over de interreligieuze dialoog. Over de Islam en het Jodendom. Over gebed en martelaarschap. Over een humane ecologie. Over de periferieën van de samenleving en over het Zuiden dat overal is. Over Afrika, veel over Afrika en over het Midden-Oosten. Over Europa en de globalisering. Over migratie. Over extremisme en populisme. En over de vrede. Veel over het zoeken naar vrede, dat zo kostbare goed. Want “de inzet voor de vrede staat eigenlijk voor alles wat Sant'Egidio, doet”.

Niet over Sant'Egidio als zodanig maar over al die vragen en uitdagingen wordt in dit boek nagedacht en gediscussieerd. Maar dan wel vanuit het leven en de ervaring – in al zijn veelzijdigheid – van de gemeenschap van Sant'Egidio. In die zin is de gemeenschap en alles waarvoor ze staat voortdurend aanwezig. Maar er wordt niet nostalgisch op haar vijftig jaar teruggekeken. De blik is resoluut op de toekomst van deze aarde als ons gemeenschappelijk huis gericht. En wat wij daarvoor als Kerk en als christenen kunnen betekenen. En dat het een illusie is te denken dat we daar niets kunnen aan doen.

Het boek begint met een hoofdstuk over het gebed. Sant'Egidio is een gemeenschap die bidt. Maar het is pas achteraf dat je begint in te zien wat daar eigenlijk over het gebed wordt gezegd. Pas als je verder leest over alle mogelijke problemen en uitdagingen en de grote vraagstukken van deze wereld begin je te zien wat bidden inhoudt en waartoe het leidt. Heel de enorme

openheid en menselijkheid waarmee nadien naar alles en allen wordt gekeken, vindt hier zijn oorsprong: in het luisteren naar Gods woord. Het is geen louter spiritualistische benadering van het gebed. Alsof we ons door het gebed terugtrekken uit de wereld. Het opent juist de ogen voor de wereld en leert me de tekenen van de tijd verstaan. “Comunità che prega, interprete del mondo”. Interprete: tolk, exegeet die mij de wereld leert ontcijferen en begrijpen. En mij bovenal de ogen opent voor de arme en gekwetste mens, voor alles en allen die zich in de periferie bevinden. Het is waar: als je de gemeenschap wil leren kennen, ga da naar het avondgebed dat elke dag wordt gehouden. Daar begint alles. Een plaats van gebed, zeer zeker, maar juist daarom ook een plaats van ontmoeting en vriendschap. Het gebed dat de gemeenschap open houdt en bevrijdt van elke ideologische profilering of verharding.

Ik heb ook pas al lezende de titel begrepen. “Alles kan veranderen”. Want ik dacht eerst: alles is wel een beetje veel. Het leek me overdreven. Maar gaandeweg heb ik begrepen dat het inderdaad waar is. Het is waar dat de uitdagingen waarvoor we staan enorm zijn. Wat kun je daaraan doen? Zeker in een geglobaliseerde wereld. Daar kan ik toch niets aan veranderen? Juist dat is niet waar. De gemeenschap zelf is er het bewijs van. Ook zij is heel klein en concreet begonnen. Onder de jongeren en de armen, in de periferie van Rome. Er staat een mooie passage in het boek over de wonderen van Jezus. We doen er dikwijls alle moeite voor om die zodanig te interpreteren en te rationaliseren – je moet ze symbolisch verstaan! – dat ze eigenlijk wel ophouden wonderen te zijn. Dat wordt hier niet gedaan. Wonderen zijn mogelijk. Voor hen die geloven, zegt Jezus. Je kunt zelfs bergen verzetten. Het gaat om het ingaan op concrete noden van concrete mensen. Het kleinste zaadje kan uitgroeien tot een grote boom. Wie dit boek leest wordt meegenomen in een dynamiek die onweerstaanbaar is en die je echt doét geloven in wonderen! En die ja laat zien hoe gevaarlijk het is als we dat niet meer doen.

In de beginjaren van de gemeenschap, in de zeventiger en tachtiger jaren, was het *de bon ton* om omtrent de sociale en maatschappelijke problemen goede analyses te maken en strategieën uit te bouwen om zo die problemen op te lossen. Die analyses en oplossingen waren ook altijd van duidelijk ideologische aard. Ze hebben uiteindelijk het gevoel van onmacht alleen nog vergroot. Ze hebben één iets fundamenteel over het hoofd gezien. Dat het niet allereerst gaat om de analyse van de armoede. Het gaat allereerst om concrete mensen die arm zijn. Armen of wie dan ook naar de rand verdreven worden: ze zijn geen probleem dat opgelost moet worden. Ze zijn mensen die in hun

waardigheid moeten erkend worden. Voorafgaand aan alle analyse en strategie is er de eerbied, de ontmoeting, de vriendschap. “Vriendschap”: het is echt het sleutelwoord, niet alleen voor de problemen rond armoede maar voor alle andere problemen en uitdagingen waarover het in dit boek gaat. Het sleutelwoord voor alle evangelisatie. Een “beschaving van liefde” : dat heeft het evangelie aan de wereld te brengen naar de geliefde uitdrukking van Paulus VI. Of naar het woord van Paulus: “Als ik de liefde niet heb, baat het tot niets”. Misschien geeft het aanvankelijk de indruk dat het wat vrome kerkelijke praat is. Maar gaandeweg ontdek je dat vriendschap echt ter zake doet en poorten opent die anders gesloten zullen blijven.

Men voelt in het boek een grote genegenheid voor Paus Franciscus en voor de weg die hij de Kerk vandaag wijst. Tegelijk wordt de lezer meegetrokken in een dynamiek die nog altijd die is van het Tweede Vaticaans Concilie. Sant’Egidio is ontstaan in de onmiddellijke nadagen van het Concilie. Anderen zijn de weg opgegaan van de vernieuwing door verdere aanpassing aan de moderne cultuur en samenleving. Sant’Egidio heeft dat niet gedaan. Het was ook niet de opening die het Concilie bedoelde. Het Concilie zag de vernieuwing tweevoudig: een fundamentele herbronning, en dus terugkeer naar de bron en de wortels en tegelijk een grote openheid op en solidariteit met de wereld. Al lezende werd ik daar steeds meer van overtuigd: hier spreekt de geest van Vaticanum II. Een grote concentratie naar binnen, naar de bron, naar het evangelie, naar het gebed, naar het luisteren naar Gods woord. En tegelijk een grote openheid, ja liefde voor deze wereld, delend in haar vreugde en hoop maar ook in haar pijn en angst, solidair met hen die in hun waardigheid als mens worden miskend. Sant’Egidio is in waarheid een kind van dat Concilie. De openheid die van de Kerk gevraagd wordt is niet zozeer die van de aanpassing maar van de vriendschap en de solidariteit.

Professor Riccardi spreekt in het slotwoord over de lente. Velen beleven onze tijd veeleer als een winter. De uitdagingen zijn zo groot en wereldwijd dat ze aanzetten tot pessimisme en het pessimisme op zijn beurt tot populisme of extremisme. Toch is dat de vertuiging van dit boek: het is lente. “De Kerk bewaart in haar schoot het geheim van de ‘lente’, zoals de langzame, diepgaande, maar onvermijdelijke geboorte van een nieuwe tijd”. Een nieuwe lente en een nieuwe tijd: ze zijn mogelijk. Ze komen niet vanzelf. Ze zijn het werk van Gods genade. Maar we zijn wel Gods medewerkers. Als we biddend luisteren naar Gods woord, elke dag, en deze wereld liefhebben met een groot hart. Dan wordt veel, ja alles mogelijk.